

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

10.05.2024. Nr. 1-5/127

Latvijas novadu pašvaldībām

Par izglītojamo nokļūšanu uz izglītības iestādi

[1] Latvijas Republikas tiesībsargs pēdējā laikā saņem arvien vairāk iesniegumu par skolēnu pārvadājumiem uz izglītības iestādēm un atpakaļ. Ņemot vērā šobrīd notiekošās skolu tīklu reformas, droša un bērnu interesēm atbilstoša skolēnu pārvadājumu īstenošana kļūst arvien aktuālāka.

Iesniegumi ir izgaismojuši vairākas problēmas, un dažos gadījumos pašvaldības iesaistās to risināšanā gausāk, nekā būtu vēlams. Lai veicinātu bērnu tiesību un interešu ievērošanu skolēnu pārvadājumu organizēšanā, turpmāk izklāstīti tiesībsarga novērojumi un apsvērumi. Aicinu pašvaldības ar tiem iepazīties un ņemt vērā, gan nodrošinot transportu skolēniem, gan risinot individuālus gadījumus.

[2] Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa paredz, ka katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērniem, kuru dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatizglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē, bet šī panta trešās daļas 14. punkts nosaka, ka pašvaldība nodrošina transportu izglītojamo nokļūšanai izglītības iestādē un atpakaļ dzīvesvietā, ja nav iespējams izmantot sabiedrisko transportu.

Norma nepārprotami paredz pašvaldībai nodrošināt izglītojamo fizisku nogādāšanu izglītības iestādē un atpakaļ, proti, tai ir pienākums parūpēties, lai visi izglītojamie varētu droši nokļūt izglītības iestādē un atpakaļ mājvietā. Lai to īstenotu, pašvaldībai ir detalizēti jāizvērtē situācija savā administratīvajā teritorijā – cik bērniem un no kurienes ir jānodrošina nokļūšana izglītības iestādē, kāds ir sabiedriskā transporta tīkls, kustības grafiks un iespējas to pielāgot skolēnu

vajadzībām, vai infrastruktūra (ceļi, ietves, pieturas) ir droša bērnu pārvietošanās utt.¹ Atkarībā no secinātā ir izdarāma izvēle par labu sabiedriskā transporta izmantošanai vai skolēnu pārvadājumu organizēšanai.

Gadījumā, ja pašvaldība nodrošina skolēnu pārvadājumus, izmantojot sabiedriskā transporta pakalpojumus, tā nevar palikt vienaldzīga pret to kvalitāti, jo sevišķi, ja tiek skarts bērnu drošības jautājums. Izrietoši pašvaldībai būtu nekavējoties jāreaģē uz sūdzībām par pārvadātājiem (piemēram, jāiesaistās, lai autobusa vadītāja rīcība tiktu izvērtēta darba tiesisko attiecību ietvaros u. tml.).

Iesniegumi liecina, ka daļa no problēmām ar pārvadājumiem ir skaidrojama ar ceļu slikto stāvokli – tas ir neizbraucams konkrētos laikapstākļos, piemēram, lietus un sniega dēļ, un netiek pienācīgi uzturēts. Rezultātā transportlīdzeklis gluži vienkārši nespēj pa šādu ceļu pārvietoties, un bērni ir spiesti daļu ceļa veikt patstāvīgi. Lai arī pašvaldība var nebūt atbildīga par ceļa posma uzturēšanu, tā tomēr ir atbildīga par skolēnu iespēju nokļūt skolā, tātad arī šajos gadījumos pašvaldībai būtu jāmeklē risinājums un jāuzrunā atbildīgās personas / iestādes. Kā piemērs minams Alūksnes novada pašvaldības ieviestais risinājums skolēnu pārvadājumiem neplānotās situācijās un ārkārtas gadījumos, atbilstoši kuram situācijās, kad ierastais autobuss apledošanas dēļ nevar izpildīt reisu, izglītojamos nogādā līdz autobusa pieturai ar mazākas ietilpības autobusu. Savukārt Ropažu novada pašvaldība izstrādā kārtību, kā jārikojas skolēnu autobusu šoferiem, pārvadājot skolēnus gadījumos, ja autobuss nevar izpildīt reisu līdz galamērķim, un skolēnu pārvadājumu maršrutu saskaņošanas un apstiprināšanas kārtību. Tie ir daži no pozitīvi vērtējamiem piemēriem, kā pašvaldība var uzlabot sniegto pakalpojumu kvalitāti.

[3] Vairākas pašvaldības izglītojamo ģimenēm piedāvā kompensāciju degvielas izdevumu segšanai. Kompensācijas piešķiršana var tikt uzskatīta par veidu, kādā pašvaldība piedalās Izglītības likuma 17. panta trešās daļas 14. punktā noteiktā pienākuma izpildē. Proti, atsevišķos gadījumos nav nepieciešams piemērot minēto normu burtiski un organizēt skolēniem transportu, ja otram pusei (ģimenei) ir pieņemams pašvaldības budžetam saudzīgāks risinājums – kompensācija.

Taču kompensācijas piešķiršana pati par sevi nav risinājums, kā pašvaldība var izpildīt pienākumu nodrošināt izglītojamo nokļūšanu izglītības iestādē. Kā jau minēts, norma nepārprotami paredz izglītojamo fizisku nogādāšanu izglītības iestādē un atpakaļ, turpretim kompensācija pilda vien

---

¹ Šajā sakarā skat. arī Valsts kontroles 2018. gada revīzijas [ziņojumu](#) "Vai, pārvadājot skolēnus, pašvaldībām jāpelna "nauda, kas tiem seko"?"

atbalsta funkciju. Iespējai saņemt kompensāciju nav nekādas nozīmes, ja ģimene nevar nodrošināt bērna pārvadāšanu, piemēram, automašīnas vai laika trūkuma dēļ.

[4] Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 16. pantu bērnam ir tiesības atbilstoši savam vecumam un fiziskajai un garīgajai attīstībai uz atpūtu un brīvo laiku, tiesības piedalīties spēlēs un izpriecu pasākumos, kā arī kultūras dzīvē un nodarboties ar mākslu.

Skolēnu pārvadājumu sakarā tas nozīmē, ka transporta kustības grafikam ir jābūt "saudzīgam" pret skolēnu. Nav pieļaujams, ka bērni vairākas stundas dienā pavada ceļā uz / no skolas vai gaidot transportlīdzekli – ņemot vērā slodzi, ko veido mācības, interešu izglītība, mājasdarbi, bērnam var nākties ziedot miega un atpūtas laiku. Valsts kontrole jau 2018. gadā vērsa pašvaldību uzmanību uz šo problēmu². Apstākļi, ka tiesībsargs līdz šim nav saņēmis sūdzības par transporta kustības laiku, iespējams, liecina par uzlabojumiem minētajā jautājumā. Tomēr aicinu pašvaldības vēlreiz pārliicināties, vai skolēnu pārvadājumu grafiks neierobežo bērnu tiesības uz atpūtu un brīvo laiku.

[5] Izglītības likuma 17. panta pirmajā daļā paredzēts, ka katras pašvaldības pienākums ir arī nodrošināt iespēju īstenot interešu izglītību un atbalstīt ārpusstundu pasākumus.

Plānojot un pielāgojot skolēnu pārvadājumus, aicinu pašvaldības parūpēties arī par bērnu daudzpusīgas attīstības iespējām un pielāgot transportu arī interešu vai profesionālās ievirzes izglītības nodarbību grafikam.

[6] Kā kategoriski nepieņemams risinājums skolēnu transportēšanas problēmai ir internātu vai dienesta viesnīcu pakalpojuma piedāvāšana. Kā atklāja Valsts kontrole 2021. gadā³, izglītības iestāžu internātos kopā bija reģistrēti 4062 bērni. No tiem 3415 jeb 84 % ir bērni, kuri apgūst kādu no speciālās izglītības programmām, no kuriem 349 jeb katrs desmitais ir pirmsskolas vecumā. Tas nozīmē, ka vairāk kā četriem tūkstošiem bērnu, no kuriem ievērojama daļa nav sasniegusi pat pusaudžu vecumu, faktiski ir liegta regulāra saskarsme ar ģimeni un aprūpes un uzticības personas klātbūtne.

Tiesībsarga un Valsts kontroles ieskatā dzīvošana internātā ir pretrunā ar bērna tiesībām dzīvot ģimenē, kas ir svarīgi bērna pilnvērtīgai attīstībai un sagatavošanai patstāvīgai dzīvei. Kā teikts ANO

---

² Valsts kontroles 2018. gada revīzijas [zinojumu](#) "Vai, pārvadājot skolēnus, pašvaldībām jāpeln "nauda, kas tiem seko"?"

³ Valsts kontroles 2021. gada revīzijas [zinojums](#) "Vai bērnam ar speciālām vajadzībām ir iespēja saņemt tā spējam, vajadzībām un bērna labākajām interesēm atbilstošu izglītību?"

Bērnu tiesību konvencijas preambulā, bērnam, lai viņš varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personība, jāaug ģimenes vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā. Nav apšaubāms, ka minētais nav īstenojams, piecas no septiņām nedēļas dienām bērnam dzīvojot internātā.

Revīzijas ziņojumā konstatēts, ka visās revīzijā apmeklētajās izglītības iestādēs, kurās tika nodrošināts arī internāts, bija pieejams transports – izglītības iestādes vai pašvaldības organizēts, kas noteiktās nedēļas dienās (parasti pirmdienās un piektdienās) nodrošina bērnu nogādāšanu uz izglītības iestādi un no tās. Tomēr transportam ir jābūt nodrošinātam ik dienu un uz visām izglītības iestādēm, jo pašvaldības pienākums ir organizēt bērnu nogādāšanu uz izglītības iestādi un uz mājām – vai nu ar skolas autobusu, vai pašvaldības autobusu, kas bērnus izvadā pa dažādām izglītības iestādēm, un / vai sabiedrisko transportu, kompensējot izglītojamajam ceļa izdevumus. Tas nozīmē, ka galvenā problēma ir nevis transporta pieejamībā, bet gan daudzu gadu garumā īstenotajā praksē nodrošināt internāta pakalpojumu.

Aicinu pašvaldības pievērst pastiprinātu uzmanību šai problēmai un nepieļaut, ka internāti tiek arī turpmāk izmantoti kā transportēšanas vai ģimenes sociālo problēmu risināšanas rīki. Šādas prakses turpināšana nav atbalstāma. Patiesi ceru uz pašvaldību aktīvu rīcību, lai ikvienam bērnam, jo īpaši pirmsskolas un pamatizglītības vecumā, būtu iespēja ik dienu doties uz izglītības iestādi un atgriezties mājās. Lūdzu informējiet, ja pārtraukt internātu uzturēšanu vai vismaz samazināt tajos dzīvojošo bērnu skaitu jums liedz kādi šķēršļi vai citi iemesli.

[7] Visbeidzot jāuzsver labas pārvaldības principa nozīme jautājumā par izglītojamo pārvadājumiem.

Labas pārvaldības princips tieši nostiprināts Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta piektajā daļā, nosakot, ka valsts pārvaldei savā darbībā jāievēro labas pārvaldības princips. Labas pārvaldības princips cita starpā prasa pretimnākošu un cieņpilnu valsts vai pašvaldības iestādes attieksmi pret privātpersonu, kas ietver ne vien iestādes pienākumu rīkoties atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, bet arī pastāvīgi uzlabot personai sniegto pakalpojumu kvalitāti, ievērojot, ka valsts pārvalde kalpo iedzīvotājiem. Galvenais šī principa mērķis ir nodrošināt, ka valsts pārvalde (konkrētajā gadījumā – pašvaldība) darbojas “labi” visplašākajā nozīmē – balstoties uz demokrātiskas tiesiskas valsts principu, efektīvi, pretimnākoši pret indivīdu.⁴

---

⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 203. lpp.

Minētais nosaka arī prasību sadarboties ar iedzīvotājiem viņiem svarīgu lēmumu / darbību veikšanā, lai pēc iespējas labākajā veidā nodrošinātu iesaistīto pušu intereses – skaidrot vēlmes un viedokļus par transporta pakalpojumiem, maršrutiem, kustības biežumu, ceļā pavadāmo laiku utt. Tas attiecas arī uz individuālu gadījumu risināšanu – pašvaldībai, sadarbojoties ar privātpersonām, ir jāspēj nodrošināt arī individuāli (tostarp nestandarta) risinājumi, piemēram, ja sabiedriskais vai skolēnu transports ir pieejams, bet īpašu, objektīvu apstākļu dēļ bērns to izmantot nevar. Šim secinājumam ir piekritusi arī Izglītības un zinātnes ministrija, sniedzot tiesībsargam viedokli par Izglītības likuma 17. panta trešās daļas 14. punkta piemērojamību.⁵

Ikvienā gadījumā problēmai ir jābūt atrisinātai pēc būtības – bērniem jānodrošina iespēja nokļūt uz skolu un atpakaļ dzīvesvietā. Gatavojoties nākamajam 2024./2025. mācību gadam, aicinu pašvaldības jau šobrīd izvērtēt iespēju pilnveidot skolēnu pārvadājumu pakalpojumus, ņemot vērā gan šajā vēstulē minētos argumentus, gan iedzīvotāju un izglītības iestāžu viedokļus un vajadzības, gan, neapšaubāmi, bērnu tiesības un labākās intereses.

Tiesībsarga pilnvarojumā

Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

Laila Grāvere

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot pieklūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.

---

⁵ Izglītības un zinātnes ministrijas 2024. gada 12. aprīļa atbilde Nr. 4-10e/24/959 uz tiesībsarga pieprasījumu.